

Streszczenie

Empirycznie czy racjonalistycznie? Dylematy i praktyka medycyny uniwersyteckiej w Wilnie w latach 1781-1842

Niniejsza monografia powstała w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012-2015. Jest rezultatem grantu „Przyrodznawstwo i medycyna na Wileńszczyźnie w okresie zaborów jako element polskiego dziedzictwa narodowego”.

W książce przedstawiono wyniki badań archiwalnych i poszukiwań literaturowych przeprowadzonych w archiwach i bibliotekach w Wilnie, Krakowie, Poznaniu i Warszawie celem wyjaśnienia, jak w latach 1781-1842 kształtowała się medycyna kliniczna w Wilnie. Przedmiotem badania były następujące problemy: realizacja nauczania praktycznego medycyny; wpływ poszczególnych kierowników klinik medycyny praktycznej (nazywanej też terapeutyczną), chirurgicznej i położniczej na diagnostykę i terapię chorób, innowacyjne badania kliniczne i działania organizacyjne, ówczesne powinności etyczne lekarzy.

Książka składa się z wstępu, sześciu zasadniczych rozdziałów, zakończenia, bibliografii, indeksu osobowego i sześciu aneksów. Zawiera wykaz ważniejszych skrótów, jest ilustrowana rycinami i tabelami. Pierwszy rozdział ma charakter wprowadzający. Omówiono w nim powstawanie klinik: terapeutycznej, chirurgicznej i położniczej.

W drugim rozdziale omówiono nowe europejskie doktryny filozoficzne, empiryzm i racjonalizm, oraz ich recepcję w Wilnie w wybranym okresie. Ponadto odtworzono poglądy filozoficzno-lekarskie profesorów: Augusta Becu, Jana

O'Connor'a, Ferdynanda Spitznagela, Józefa Franka, Jędrzeja Śniadeckiego i Feliksa Rymkiewicza.

Trzeci rozdział poświęcony jest rozwojowi diagnostyki i terapii w klinice medycyny praktycznej. Wyjaśniono, jakimi metodami diagnostyki instrumentalnej i laboratoryjnej posługiwali się klinicyści, jak różnicowali objawy i jak paradygmaty strachu, kołtuna i zapalenia wpływały na postępowanie lekarzy. Opisano leczenie truciznami i narkotykami oraz eksperymenty farmakologiczne. Wykazano, jak Józef Frank i Jędrzej Śniadecki wpływali na czynności kliniki medycyny praktycznej.

Czwarty rozdział dotyczy rozwoju chirurgii uniwersyteckiej. Omówiono wyodrębnienie kliniki chirurgicznej, a następnie jej stan za kierownictwa Mikołaja Regniera, Jakuba Briôteta, Jana Fryderyka Nizzkowskiego, Wacława Pelikana, Konstantego Porcyanko i Józefa Korzeniewskiego. Opisano wykłady chirurgii i przebieg wybranych operacji (przepukliny, amputacji kończyny, usunięcia guzów i laparotomii), wykonywanych jeszcze bez znieczulenia i antyseptyki.

Historii kliniki położniczej poświęcony jest piąty rozdział, w którym opisano działalność kliniczną poszczególnych profesorów (Mikołaja Regniera, Andrzeja Matuszewicza i Mikołaja Mianowskiego), scharakteryzowano wykłady położnictwa Mikołaja Mianowskiego, rozpoznając w nich elementy perinatologii i neonatologii, a także opisano prowadzone w jego klinice badania naukowe, porody i pacjentki.

W ostatnim rozdziale wykazano innowacje wprowadzane do praktyki klinicznej. Były nimi: wizualizacja ciała ludzkiego, prowadzenie badań meteorologiczno-statystycznych, rejestrowanie ruchu chorych, posługiwanie się metaanalizą danych naukowych i uczenie studentów medycyny powinności etycznych, do których zaliczano obowiązek leczenia ubogich. W zakończeniu wykazano słabe i mocne strony wileńskiej medycyny klinicznej w omawianym okresie. Do słabych stron zaliczyć trzeba bezkrytyczne uleganie paradygmatom, a do mocnych recepcję najważniejszych wtedy teorii lekarskich i doktryn filozoficznych oraz znajomość najnowszych osiągnięć sztuki lekarskiej w Europie Zachodniej.

Aneksami są niektóre źródła archiwalne i drukowane wykorzystane w pracy. Pierwszym aneksem jest spis historii chorób z kliniki medycyny praktycznej kierowanej przez Wincentego Herberskiego i Jędrzeja Śniadeckiego, przechowywanych w Archiwum Polskiej Akademii Nauk – Oddziale w Poznaniu. Aneksy drugi i trzeci to polski przekład i łaciński oryginał dysertacji doktorskiej o encefaloidzie (guzie mózgowym) opublikowanej przez Tomasza Porcyanko w Wilnie w 1812 r. Aneksy czwarty i piąty to polski przekład i łaciński oryginał rozprawy doktorskiej o zapaleniu wątroby opublikowanej przez Franciszka Zabiełło w Wilnie w 1823 r. Ostatnim aneksem jest rota przysięgi dla medyków z 1825 r.